

УДК 364.01

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ІНВАЛІДІВ: ДОСВІД РОЗВИНЕНИХ КРАЇН ТА СТАН В УКРАЇНІ

Т.В. Перегудова, к.е.н., доцент

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, Сєвєродонецьк, Україна

Перегудова Т.В. Інституціональне забезпечення реалізації прав інвалідів: досвід розвинених країн та стан в Україні.

З метою удосконалення забезпечення реалізації прав інвалідів досліджено відповідність вітчизняного законодавства міжнародним документам з даних питань та запропоновано інституціональний механізм, який включає оцінку впливу чинників на поширення інвалідності та зміни ставлення до осіб з обмеженими можливостями, нормативно-правову базу, інформаційний базис, соціальні стандарти та норми соціального залучення інвалідів, принципи, яких слід дотримуватись при реалізації соціальної та правозахисної моделей інвалідності.

Ключові слова: люди з особливими потребами, моделі «інвалідності», Конвенція ООН про права інвалідів, інституціональне забезпечення, соціальне залучення інвалідів та принципи, реабілітація інвалідів, інформаційний базис «інвалідності», соціальні стандарти реабілітації інвалідів

Перегудова Т.В. Институциональное обеспечение реализации прав инвалидов: опыт развитых стран и состояние в Украине.

С целью обеспечения реализации прав инвалидов исследовано соответствие отечественного законодательства международным документам по данному вопросу. Предложен институциональный механизм, который включает оценку влияния факторов на распространение инвалидности и изменения отношения к лицам с ограниченными возможностями, нормативно-правовую базу, информационный базис, социальные стандарты и нормы социального вовлечения инвалидов, принципы, которых следует придерживаться при реализации социальной и правозащитной моделей инвалидности.

Ключевые слова: люди с особыми потребностями, модели «инвалидности», Конвенция ООН о правах инвалидов, институциональное обеспечение, социальное вовлечение инвалидов и принципы, реабилитация инвалидов, информационный базис «инвалидности», социальные стандарты реабилитации инвалидов

Peregudova T.V. Institutional support for the implementation of the rights of the disabled: the experience of developed countries and the situation in Ukraine.

The paper investigates the compliance of domestic legislation with international instruments on the rights of persons with disabilities. We proposed an institutional mechanism. It includes an assessment of the influence factors on the incidence of disability and change attitudes towards people with disabilities, the regulatory framework, the informational basis of social standards and norms of social inclusion of persons with disabilities, the principles of social and human rights model of disability.

Keywords: people with special needs, the model of "disability", the UN Convention on the rights of persons with disabilities, institutional support, social inclusion of persons with disabilities and the principles of rehabilitation of the disabled, information basis of "disability", social standards rehabilitation of the disabled

Морально-етичний розвиток світового суспільства привів до зміни ставлення до людей з обмеженими можливостями. В науковому світі відбувся перехід від благодійності, лікування, соціального захисту до намагань створити умови мати та реалізовувати свої права. Це знаходить своє відображення в соціальній та правозахисній моделях «інвалідності». З основними особливостями інших моделей «інвалідності» та їх еволюцією можна ознайомитись в джерелі [1]. Сутністю соціальної моделі є те, що «інвалідність», є явищем, яке може трапитись з будь-ким і не вважається відхиленням від певних норм. В зв'язку з цим, виникає необхідність створення умов соціального залучення інвалідів (освітнього, трудового, культурного шляхом забезпечення універсального дизайну, нормативного регулювання реалізації прав таких осіб тощо). За принципами вказаних моделей проблеми інтеграції осіб з особливими потребами в суспільство виникають через неадекватне функціонування інститутів соціуму.

Проявом розвитку правозахисної моделі стало схвалення в 2006 р. Асамблеєю ООН Конвенції про права інвалідів (в подальшому – Конвенція). Її мета полягає у заохоченні, захисті та забезпеченні повного і рівного користування всіма людьми з інвалідністю усіма правами людини та основоположними свободами, а також в заохоченні поваги до властивої їм гідності (згідно зі ст. 1). Дотримання принципів та рекомендацій Конвенції сприятиме підвищенню рівня соціального залучення осіб з обмеженими можливостями, що відповідає розвинутому соціуму.

Ратифікація Верховною Радою України 16 грудня 2009 р. Конвенції ООН про права інвалідів, підвищило актуальність перед державою та українським суспільством питання удосконалення інституціонального забезпечення реалізації прав людей з інвалідністю та їх реабілітації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Питанням соціального захисту інвалідів, реалізації прав осіб з обмеженими можливостями присвятили свої праці такі науковці: М. Авраменко, В. Азін, Л. Байда, С. Богданова, Н. Борецька, С. Буров, Я. Грибальський, Е. Лібанова, Л. Колешня, О. Красюкова-Еннс, М. Кравченко, О. Макарова, К. Міщенко, Ю. Найда, В. Скуратівський, В. Сушкевич та ін.

Інформаційною базою дослідження є міжнародні нормативно-правові документи з питань реалізації прав інвалідів, законодавчі акти України, наукові праці провідних вчених щодо соціальної інтеграції осіб з обмеженими можливостями.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Не дивлячись на високий рівень та вагомий здобутки вчених у напрямі удосконалення системи соціального захисту інвалідів, залишається недосконалим інституціональне середовище реалізації прав інвалідів в Україні відповідно до міжнародних вимог.

Метою статті є: дослідження нормативно-правової реалізації прав інвалідів відповідно до Конвенції ООН про права інвалідів та удосконалення інституціонального механізму соціальної інтеграції осіб з інвалідністю.

Виклад основного матеріалу дослідження

Визнання основних принципів соціальної та правозахисної моделей «інвалідності» не створює автоматично умови реалізації прав інвалідів. Виникає гостра необхідність дослідження національного законодавства щодо відповідності положенням основних міжнародних документів з питань захисту та реабілітації осіб з інвалідністю, та визначення напрямів подальшої адаптації нормативно-правового забезпечення прискорення процесів соціальної інтеграції інвалідів. Еволюція концепції людського розвитку з урахуванням особливостей окремих категорій населення потребує вивчення позитивного досвіду розвинених країн світу з формування інституціонального середовища в даній сфері. Результати дослідження наведено в табл. 1.

Таблиця 1. Інституціональне забезпечення реалізації прав інвалідів в розвинених країнах світу [2-9]

Країна	Нормативно-правові документи з питань реалізації прав інвалідів та основні аспекти регулювання
1	2
Австрія	Акти «Про інтеграцію інвалідів», «Про опіку над інвалідами», «Про медичне обслуговування жертв війни», «Про туберкульоз»; загальні закони «Про соціальне забезпечення», «Про соціальне страхування», «Про надання допомоги при працевлаштуванні».
Велика Британія	Закон «Про навчання і навички», Закон «Про інвалідність і особливі потреби в освіті», Процесуальний кодекс із забезпечення якості навчання студентів-інвалідів у вищих навчальних закладах Об'єднаного Королівства. Акт про дискримінацію інвалідів від 1944 р. Відповідно до норм законодавства роботодавць зобов'язаний створити сприятливі умови для прийому на роботу, адаптувати робоче місце до потреб інваліда, забезпечити навчання та підвищення рівня професійної кваліфікації та просування по службі. В країні універсальний дизайн створює умови доступу до товарів, послуг. Нормативно закріплена заборона дискримінації, квотування та резервування робочих місць. Визначена нормативна база для широкого розвитку недержавного сектору в сфері надання інвалідам послуг медичної та соціальної реабілітації. Для країни характерний високий рівень професійної реабілітації та професійної діяльності. Функціонує більше 200 суспільних організацій інвалідів.
Канада	Акти «Про сліпих», «Про інвалідів», «Про професійну реабілітацію інвалідів», Закон «Про права людини в Канаді», Закон «Про працю», Закон «Про компенсації найманим працівникам», федеральні, провінційні і локальні цільові програми з різних аспектів реабілітації інвалідів. Забороняється дискримінації інвалідів. Заохочується розвиток захисту інвалідів при наданні послуг, товарів, житла, роботи тощо. Законодавством регулюються питання створення інформаційної служби реабілітації інвалідів, служби з професійної підготовки, колективно-медичної служби, забезпечення інвалідів технічними засобами реабілітації. Єдина країна, в Конституції якої зазначається про рівність інвалідів «Кожний індивідуум рівний перед законом без будь-якої дискримінації, в тому числі за ознакою раси, національності, релігії, статі, віку, розумових чи фізичних недоліків». Діють програми з різних питань реабілітації інвалідів. Переважає форма інтеграційної освіти.
США	Акт «Про освіту дітей-інвалідів», Закон «Про допомогу особам з інвалідністю», Закон «Про освіту для осіб з інвалідністю», Акт про інвалідів, Акт про усунення архітектурних перешкод, Акт про реабілітацію, Акт про освіту, Акт про професійну підготовку, згідно з яким у кожному штаті має резервуватися не менше 10 % федеральних грантів, які отримуються на потреби професійної освіти для навчання студентів-інвалідів. Діють штрафні санкції для роботодавців щодо відмов в працевлаштуванні. Стимулюється працевлаштування інвалідів шляхом пільг з оподаткування. Квотування робочих місць відсутнє. Для країни характерною є особливість законодавства в кожному штаті. Розвинута система допомоги дітям-інвалідам та сім'ям, в яких вони мешкають.
Білорусія	Конституція Республіки Білорусії, Закон Республіки Білорусія «Про освіту», Закон «Про загальну середню освіту», Закон «Про професійно-технічну освіту», Закон «Про вищу освіту», Закон «Про освіту осіб з особливостями психофізичного розвитку (спеціальну освіту)».

Продовження таблиці 1

1	2
Росія	Постановою Мінпраці Росії від 8 вересня 1993 р. № 150 затверджено перелік пріоритетних професій робітників і службовців, оволодіння якими дає інвалідам найбільшу можливість бути конкурентоспроможними на регіональних ринках праці. Права інвалідів закріплені в Декларації прав і свобод людини і громадянина, 1991 р., Конституції Російської Федерації, 1993 р., Законі Російської Федерації «Про захист інвалідів в Російській Федерації», 1995 р., в Основах законодавства Російської Федерації про охорону здоров'я громадян, 1993 р., Указах Президента Російської Федерації «Про додаткові заходи державної підтримки інвалідів» та «Про заходи щодо формування доступного для інвалідів середовища життєдіяльності», 1992 р., Постанові Ради Міністрів Уряду Російської Федерації «Про наукове та інформаційне забезпечення проблем інвалідності та інвалідів», 1993 р. тощо.
Ізраїль	Законодавством передбачається стимулювання інвалідів до трудової діяльності шляхом надання компенсацій, дотацій на отримання особистих транспортних засобів, які для працюючих інвалідів вдвічі більші, ніж для непрацюючих. Передбачається переобладнання автомобіля з урахуванням можливостей власника. Жорстка система надання пільг з інвалідності. Призиви інвалідів на військову службу.
Польща	Проводяться значні зусилля з реабілітації інвалідів та суспільної інтеграції. Діють спеціальні законодавчі акти з питань працевлаштування інвалідів, забезпечення рівних прав та можливостей в цій сфері. Існують закони, які забороняють пряму чи опосередковану дискримінацію по відношенню до інвалідів при відборі співробітників, працевлаштуванні та вивільненні. Багато уваги приділяється дітям-інвалідам.
Швеція	Закріплено в законодавстві надання інваліду технічних засобів для пересування, занять спортом. Передбачається обладнання квартир з адаптацією до потреб інвалідів. Допомога всім дітям-інвалідам. Розвинута система дошкільного виховання. Законом про охорону здоров'я передбачається надання всіх необхідних технічних засобів інвалідам. З 1968 р. існують рівні права на освіту, і всі інваліди ходять в школу. Прийнято низку законів про працевлаштування та збереження робочих місць на ринку праці для інвалідів. Налагоджена система стимулювання роботодавців неподатковими пільгами, а виплатою індивідуальних дотацій на кожного працюючого інваліда. Інвалід отримує допомогу з інвалідності та заробітну плату, але сума не перевищує встановленої межі.
Індія	Існує Біль про інвалідів, який передбачає позитивну дискримінацію інвалідів, надаючи особливі права в освіті, зайнятості, податкові пільги, субсидії та гранти. Діє Закон про інвалідів, відповідно до якого резервується 3 процента робочих місць в державному секторі. Дітям-інвалідам надається право безоплатної освіти на основі різних форм: спеціальне, інтегроване, неформальне. Білем передбачається фінансова підтримка обладнання, здійснення наукових розробок з метою розвитку технологій навчання інвалідів, адаптації навчальних програм.
Бельгія	Законодавством затверджено створення широкої системи соціального страхування. Існує Закон про соціальне працевлаштування інвалідів, згідно з яким передбачено створення національного фонду соціальної реабілітації інвалідів, принцип обов'язкового найму на роботу інвалідів. Підприємствам, які працевлаштовують інвалідів, надають пільги. Допомога дітям-інвалідам дорога, частково сплачується державою та благодійними організаціями.
Франція	Спеціальними законами затверджені права інвалідів на професійну підготовку та перенавчання, на працевлаштування шляхом квотування робочих місць, переваг у трудовому договорі, сприянні самозайнятості. Широка система заохочення роботодавців до працевлаштування інвалідів. Розгалужена система допомоги інвалідам (державна, міністерства регіонів, департаменти, комуни, асоціації). Освіта в звичайних школах. Існує Вища інстанція з боротьби проти дискримінації.
Німеччина	Закріплено в Конституції дотримання прав інвалідів, зобов'язання всіх органів влади використовувати всі можливості для введення інвалідів в звичайне життя. Існують норми та правила щодо інтеграції в життя суспільства інвалідів та осіб, яким загрожує інвалідність. Для країни характерний високий рівень культури, що проявляється в поважному ставленні до інвалідів. Існує законодавство «Про працю осіб з зниженою фізичною здатністю». Відбувається квотування робочих місць, передбачені пільги при працевлаштуванні. Діє Закон «Про сприяння в працевлаштуванні». Передбачається стимулювання роботодавців шляхом пільг та субсидій. Прийнятий «Кодекс соціального права», Закон «Про вирівнювання послуг з реабілітації», «Про соціальну допомогу». Заохочується професійна реабілітація інвалідів. Соціальний захист розповсюджується тільки на осіб, ступінь втрати працездатності яких не менше 50 %, іноді 30-50 %.
Фінляндія	Система реабілітації інвалідів організована на вищому рівні. Законодавством регулюються аспекти планування споруд, організації пересування, перевезення інвалідів, домашнього обслуговування, забезпечення перекладачем, адаптаційного навчання, підтримки робочого місця, субсидування зайнятості інвалідів. Розвивається система приватних реабілітаційних послуг. Спрямовані зусилля на підвищення соціальної активності інвалідів, професійну реабілітацію, забезпечення зайнятості. Прийняті Акт національних пенсій, Акт реабілітаційних послуг, Акт про страхову компенсацію.
Австралія	Розвинута соціальна інфраструктура щодо потреб інвалідів. Діє Акт про дискримінацію. Спостерігається етичне ставлення до осіб з обмеженими можливостями. Регулярно проводяться благодійні акції.

Продовження таблиці 1

1	2
Австрія	Прийнято такі нормативно-правові документи: Акт про інтеграцію, Акт про опікунство інвалідів, Акт про медичне обслуговування жертв війни, Акт про туберкульоз, Закон про соціальне забезпечення, Закон про соціальне страхування, Закон про надання допомоги при працевлаштуванні. Діє система квот та субсидій при працевлаштуванні інвалідів. Стимулюється створення спеціальних цехів і підприємств для інвалідів.
Китай	Соціальне забезпечення інвалідів включає соціальне страхування, матеріальну допомогу, соціальне обслуговування. Соціальна інтеграція інвалідів відбувається шляхом розвитку спорту (діє Загальна китайська асоціація спорту інвалідів (Китайський комітет параолімпійських ігор), Загальна китайська асоціація спорту слабочуючих (Китайський олімпійський комітет для слабочуючих), Загальна китайська асоціація спорту слабоумних (Китайський комітет Особливих олімпійських ігор)). Працевлаштування відбувається відповідно до Закону КНР о захисті інвалідів, згідно з яким організації зобов'язані прийняти на відповідну роботу певну чисельність інвалідів (відсоток визначається владою провінції). Розвинута волонтерська допомога, що відповідає традиціям китайської нації. Розвиток освітнього залучення інвалідів відбувається на основі Положення о просвітленні інвалідів, що регулює відносини у сфері забезпечення прав інвалідів на освіту, що затверджено Постановою Держради КНР № 161 від 23.08.1994 р. У травні відзначається «Загальнонаціональний день надання допомоги інвалідам». Формування соціальної інфраструктури та універсального дизайну відбувається відповідно до засад Закону про забезпечення інтересів інвалідів. Державою розроблено «План допомоги малозабезпеченим громадянам-інвалідам». Соціальна програма допомоги інвалідам відбувається на основі розвитку художніх колективів.

Проведений аналіз інституціонального забезпечення соціальної інтеграції інвалідів у суспільство в різних країнах світу доводить підвищений інтерес до вирішення питань реалізації прав осіб з обмеженими можливостями, що проявляється в розвинутій системі реабілітації та підкріплюється розвиненим нормативно-правовим базисом.

Дотримання положень соціальної моделі «інвалідності» яскраво демонструє Польща. Суспільні організації постійно проводять акції щодо реалізації здібностей людей з особливими потребами в житті на засадах сили волі, допомоги оточуючих, суспільства. В межах тижня інвалідів організуються виставки, аукціони виробів. Проходять концерти, змагання, вистави. Функціонують такі організації з питань інвалідів: Фонд ім. брата Альберта, Хельсинський фонд з захисту прав людини чи польський філіал Amnesty International, Фонд SOS, Центр підтримки громадських ініціатив та організації допомоги дітям-інвалідам, центр «Євромед».

Високий рівень інтеграції інвалідів у суспільство доводить Швеція. Людей з особливими потребами можна зустріти в кіно, магазині, на футбольному матчі тощо. Слід підкреслити підвищену увагу до дітей-інвалідів. В Швеції відбулася реформа у напрямі виховання дітей-інвалідів в сім'ях, а не в інтернатах. Широко розвинута система підготовки фахівців, які допомагають і обслуговують інвалідів.

Повага до людей з особливими потребами є характерною особливістю Індії. Основним виконавчим органом з питань інвалідів є Центральне управління соціального забезпечення.

Нормативно закріплені механізми інтеграції інвалідів у життя суспільства в Німеччині. Суб'єктом, що здійснює управління реабілітацією інвалідів є Федеральне управління праці, яке організовує обстеження інвалідів, навчання,

перепідготовку, працевлаштування; Міністерство праці і соціальних справ, а також Федеральний інститут страхування.

На створення умов повноцінного життя спрямована дія суб'єктів у системі реалізації прав інвалідів в США. Функціями Національної ради по інвалідам є надання рекомендацій президенту, конгресу, реабілітаційним службам з проблем інвалідів. Наукове забезпечення здійснюється Національним науково-дослідним інститутом з проблем інвалідів. Існує розгалужена мережа з професійної підготовки, консультацій та працевлаштування інвалідів.

Високо розвинутий універсальний дизайн характерний для Австралії. Розгалужена система допомоги інвалідам діє у Франції. Вона представлена державою, міністерствами регіонів, департаментами, комунами і асоціаціями. Діє Асоціація з управління фондом з метою професійного влаштування інвалідів (AGEFIPH), Міністерство охорони здоров'я та соціального забезпечення країни, Вища інстанція з боротьби проти дискримінації і за рівність (HALDE). Діяльність всіх асоціацій, як правило, безкоштовна.

У Фінляндії функціонують Міністерство соціальних справ та здоров'я, Національний узгоджувальний комітет з реабілітації, який координує діяльність на різних рівнях, Національна рада з реабілітації, муніципальні ради, групи співпраці, що працюють на провінційному рівні.

Значна кількість громадських організацій проводить роботу з питань реабілітації та захисту прав інвалідів у Великобританії, де їх нараховується більше 200. На державному рівні за ці питання відповідає Міністерство охорони здоров'я і соціального забезпечення держави. Професійна реабілітація є функцією Агентства з працевлаштування.

Австрія також є яскравим прикладом соціального залучення інвалідів, за що відповідають

Міністерство соціальних справ і провінційні агентства зі справ інвалідів, координуючі органи, до складу яких входять представники федеральних і регіональних владних структур, професійних асоціацій, страхових організацій, а також громадських організацій інвалідів.

Велика робота з питань реабілітації інвалідів проводиться в Канаді інформаційною службою реабілітації інвалідів, службою з професійної підготовки, колективно-медичною службою, Міністерством охорони здоров'я і соціального розвитку.

Щодо формування інституціонального середовища реалізації прав інвалідів в Україні, то слід сказати, що за період незалежності було проведено значну роботу, а після ратифікації Україною Конвенції ООН про права інвалідів було удосконалено низку нормативно-правових актів та прийнято нові Закони та Постанови, які спрямовані на підвищення рівня реабілітації інвалідів та їх соціальної інтеграції. Так, на даний час діють реабілітаційні установи залежно від змісту реабілітаційних заходів, які відносяться до таких типів: медичної реабілітації; медико-соціальної; соціальної реабілітації; психолого-педагогічної; фізичної реабілітації; професійної; трудової; фізкультурно-спортивної реабілітації чи змішаного типу (згідно зі ст. 13 Закону «Про реабілітацію інвалідів в Україні») [10]. Дотримуючись розуміння нормативно-правового регулювання як форми владного правового впливу на суспільні відносини дотримання прав інвалідів, що здійснюються державою з метою їх упорядкування, закріплення і забезпечення, та враховуючи їх різноманітність, вважаємо за необхідне проаналізувати їх з позицій дотримання окремим статтям Конвенції ООН про права інвалідів. Дослідження нормотворчої діяльності сприяло встановленню наступної хронології законодавства щодо реалізації принципів Конвенції в Україні.

По-перше, Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», введений в дію Постановою Верховної Ради № 876-ХІІ (876-12) від 21.03.91 р. Так, реалізація положень ст. 1-5 Конвенції про права інвалідів «Рівність і недискримінація» знаходить своє відображення в розділі I цього Закону. Цим законом визнані державні органи України, які здійснюють державне управління з питань забезпечення прав інвалідів та їх соціальної захищеності (розділ II) та права громадських організацій (розділ III). Розділ IV «Працевлаштування, освіта і професійна підготовка інвалідів» спрямований на реалізацію ст. 24 «Освіта» та ст. 27 «Праця та зайнятість» Конвенції. В ст. 19 Закону встановлюється норматив робочих місць для працевлаштування інвалідів у розмірі чотирьох відсотків середньооблікової чисельності штатних працівників облікового складу за рік, а якщо працює від 8 до 25 осіб, – у кількості одного робочого місця. Розділом V регулюються аспекти щодо створення умов для безпе-

решкодного доступу інвалідів до соціальної інфраструктури (це відповідає необхідності реалізації таких статей Конвенції: ст. 9 «Доступність», ст. 10 «Право на життя», ст. 19. «Самостійний спосіб життя й залучення до місцевої спільноти», ст. 20. «Індивідуальна мобільність»). Цим законом також регулюються аспекти щодо самостійного способу життя й залучення до місцевої спільноти (ст. 19 Конвенції), індивідуальної мобільності (ст. 20 Конвенції), праці та зайнятості (ст. 27 Конвенції) [11].

Аспекти рівності і недискримінації регулюються також Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», 2013 р.

Законом України «Про державну статистику», 1992 р. та Постановою Кабінету Міністрів України від 16.02.2011 р. № 121 «Про затвердження Положення про централізований банк даних з проблем інвалідності» регулюються питання щодо реалізації статті 31 Конвенції «Статистика та збирання даних».

Діють Закон України «Про психіатричну допомогу», прийнятий в 2000 р. та Закон України «Про державну соціальну допомогу інвалідам дитинства та дітям-інвалідам», 2001 [12; 13].

Дотримання ст. 10 Конвенції «Право на життя» відображено в Законі України «Про соціальні послуги», 2003 р., Законі України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам», 2004 р., що відображає положення ст. 28 Конвенції щодо достатнього рівня та соціального захисту. Доповнює ці принципи Закон України «Про державну соціальну допомогу інвалідам дитинства та дітям-інвалідам», 2001 р.

Безпосередньо, після підписання Конвенції в Україні було прийнято Закон «Про реабілітацію інвалідів в Україні», 2006 р., в якому надається тлумачення основних термінів (інвалід, дитина-інвалід, інвалідність, втрата здоров'я, життєдіяльність, обмеження життєдіяльності, медико-соціальна експертиза, попередження інвалідності, усунення обмежень життєдіяльності, реабілітація інвалідів, реабілітаційні послуги, реабілітаційні заходи, медична реабілітація, психолого-педагогічна реабілітація, професійна реабілітація, трудова реабілітація, фізкультурно-спортивна, фізична, соціальна, психологічна реабілітації, соціальна допомога, абілітація, професійна орієнтація, професійний відбір, професійна адаптація, психологічна підтримка, психолого-педагогічний супровід, психологічна адаптація, робоче місце інваліда, соціальне робоче місце інваліда, індивідуальна програма реабілітації, реабілітаційна установа, догляд за інвалідом (дитиною-інвалідом). Ст. 8 присвячена експертній професійній придатності інвалідів, що відповідає ст. 27 Конвенції. Крім цього даний закон охоплює питання дітей-інвалідів (що відповідає ст. 7. Конвенції), а саме ст. 1 Закону України «Про реабілітацію інвалідів в Україні».

Питання захисту дітей-інвалідів регулюються також Законом України «Про державну соціальну допомогу інвалідам дитинства та дітям-інвалідам», 2001 р. Питання абілітації та реабілітації (ст. 26 Конвенції) закріплені в Законі «Про реабілітацію інвалідів в Україні» та Постановою Кабінету Міністрів України від 8 грудня 2006 р. № 1686 «Про затвердження Державної типової програми реабілітації інвалідів» [14].

Ст. 39 Закону України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» спрямована на трудову реабілітацію, що відповідає ст. 27 Конвенції «Праця і зайнятість».

Було прийнято низку постанов та наказів: Постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 р. N 70 «Про реалізацію статей 19 і 20 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»; Постанова Кабінету Міністрів України від 3.12.2009 р. № 1317 «Питання медико-соціальної експертизи», якою затверджено Положення про медико-соціальну експертизу та Положення про порядок, умови та критерії встановлення інвалідності; Постанова Кабінету Міністрів України від 16.02.2011 р. № 121 «Про затвердження Положення про централізований банк даних з проблем інвалідності»; Наказ Міністерства соціальної політики України від 14.04.2011 № 129 «Про затвердження Положення про Фонд соціального захисту інвалідів»; Постанова КМУ № 554-2012-п від 20.06.2012 «Про проведення моніторингу та оцінювання ефективності програм соціальної підтримки населення», якою затверджено Порядок проведення моніторингу та оцінювання ефективності програм соціальної підтримки населення. Об'єктами моніторингу є такі програми: допомога при народженні дитини, допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, допомога на дітей одиницями матерям, допомога при усиновленні дитини, допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування; державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям; державна соціальна допомога інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам; субсидія для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива [15-19]. Однак, аналіз цього документу вказує на те, що він не охоплює питання ефективності соціальної політики щодо реалізації прав інвалідів.

Певним національним здобутком стала Постанова Кабінету Міністрів України від 1.08.2012 р. «Про затвердження Державної цільової програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів» на період до 2020 року», метою якою стало забезпечення реалізації прав і задоволення потреб інвалідів нарівні з іншими громадянами, поліпшення умов їх життєдіяльності згідно з Конвенцією про права інвалідів [20]. Цим документом регулюються

також такі аспекти, що наводяться в ст. 6 Конвенції «Жінки-інваліди».

Доповнює розвиток законодавства з питань інвалідів Наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, Національної академії наук України від 12.03.2013 № 114/242/392/85/85 «Про затвердження Методики проведення моніторингу та оцінювання ефективності програм соціальної підтримки населення».

Національне управління та контроль над виконанням положень Конвенції має будуватись на статистичному інформаційному базисі, формуванню якого сприяло підписання Наказів міністерств щодо затвердження форм звітності про реалізацію прав інвалідів та ін.

На забезпечення достатнього рівня та соціального захисту (ст. 28 Конвенції) спрямовані Закон України «Про державну соціальну допомогу інвалідам дитинства та дітям-інвалідам», Закон України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам», Закон України «Про соціальні послуги», Наказ Міністерства соціальної політики України від 14.04.2011 № 129 «Про затвердження Положення про Фонд соціального захисту інвалідів».

Участь у культурному житті, проведенні дозвілля й відпочинку та заняттях спортом закріплені в Законі України «Про реабілітацію інвалідів в Україні», Законі України «Про соціальні послуги».

Важливим є національне виконання та моніторинг (ст. 33 Конвенції), що регулюються Наказом від 12.03.2013 № 114/242/392/85/85 «Про затвердження Методики проведення моніторингу та оцінювання ефективності програм соціальної підтримки населення», Постановою від 20 червня 2012 р. № 554 «Про проведення моніторингу та оцінювання ефективності програм соціальної підтримки населення», яким визначено порядок проведення такого моніторингу [21-22].

Окремо хотілося б зупинитися на розвитку інклюзивної освіти в Україні. Особливу увагу в системі інтеграції інвалідів відіграє їх інклюзивне навчання. Розвиток даного виду реабілітації закріплено такими нормативно-правовими документами: Національна доктрина розвитку освіти, що затверджена Указом Президента України від 17.04.2002 р. № 347; Комплексна програма освіти та фахової підготовки інвалідів. В 2002 р. був підготовлений Модельний закон про освіту осіб з обмеженими можливостями здоров'я (спеціальної освіти) СНД. В подальшому Постановою Верховної Ради України від 02.03.2005 № 2434-IV було прийнято за основу проект Закону України «Про освіту осіб з обмеженими можливостями здоров'я». В 2009 р. було прийнято за основу проект Закону України «Про освіту осіб, які потребують корекції фізичного та (або)

розумового розвитку (спеціальну освіту)» (Постанова Верховної Ради від 04.02.2009 № 919 VI). Однак, в 2011 р. Постановою Верховної Ради України цей закон було знято з розгляду у зв'язку з прийняттям іншого законодавчого акта.

Наказом Міністерства освіти і науки України № 912 від 01.10.2010 було затверджено Концепцію розвитку інклюзивної освіти, метою якої стало: визначення пріоритетів державної політики у сфері освіти в частині забезпечення конституційних прав і державних гарантій дітям з особливими освітніми потребами; створення умов для удосконалення системи освіти та соціальної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі з інвалідністю, шляхом упровадження інноваційних технологій, зокрема, інклюзивного навчання; формування нової філософії суспільства щодо позитивного ставлення до дітей та осіб з порушеннями психофізичного розвитку та інвалідністю.

Було внесено зміни в Закон України «Про загальну середню освіту», згідно з якими загальноосвітні навчальні заклади можуть створювати у своєму складі спеціальні та інклюзивні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами [23]. Наказом Міністерства освіти і науки України № 912 від 01 жовтня 2010 року затверджено Концепцію розвитку інклюзивного навчання [24]. Постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872 затверджено «Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» [25]. Одночасно діє Закон України «Про професійно-технічну освіту» [26].

Реалізація прав інвалідів в Україні забезпечується дією таких суб'єктів: Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство соціальної політики України, Міністерство молоді та спорту України, Державна служба зайнятості; Фонд соціального захисту інвалідів, національні, громадські організації людей з обмеженими можливостями або такі, чия діяльність спрямована на них, Всеукраїнський центр професійної реабілітації інвалідів, Національна Асамблея інвалідів України, Фонд соціального захисту інвалідів та Департаменту у справах інвалідів Міністерства соціальної політики України. Окремо хотілося підкреслити вагомий внесок у інтеграцію інвалідів у суспільство Всеукраїнського громадського соціально-політичного об'єднання «Національна Асамблея інвалідів України» (НАІУ). Діяльність цієї організації спрямована на представництво і захист конституційних прав та законних інтересів інвалідів та їх організацій; вирішення проблем інвалідів у державі; сприяння інтеграції інвалідів у суспільство, формування свідомості суспільства щодо позитивного ставлення до громадян-інвалідів; створення універсального дизайну для людей з обмеженими фізичними можливостями; підвищення професійного рівня фахівців які працюють з дітьми-інвалідами тощо. Окрім цього НАІУ проводився моніторинг відповідності

національного законодавства до Конвенції ООН про права інвалідів [27].

Не дивлячись на значні зусилля наведених суб'єктів, вивчення нормативно-правової документації ООН, розвинених країн світу (табл. 1), які зарекомендували себе як лідери в процесі реабілітації інвалідів, та стану в Україні доводить наявність проблемних аспектів у системі інституціонального забезпечення даного процесу. Проведений аналіз доводить, що здебільшого нормотворча діяльність щодо реалізації прав інвалідів в Україні спрямована на нормоутворення, в той час як потребують подальшої інституціональної реалізації питання організаційного механізму реалізації положень, що наведені в законодавчій базі.

Проведений аналіз вказує, що питання реалізації прав інвалідів представлені в документах різної юридичної сили та підпорядкованості. Важливим проблемним аспектом для ефективного забезпечення реалізації прав інвалідів є неузгодженість нормативно-правових актів як між собою, так і з чинною Конституцією. Для захисту прав людей з інвалідністю першочерговим є дослідження їх потреб, адаптованості соціальної інфраструктури до потреб інвалідів, ефективності соціальної політики щодо дотримання прав інвалідів. На основі цього, в подальшому слід удосконалити систему нормативно-правового забезпечення реалізації прав інвалідів.

Прийняті закони регулюють питання реалізації прав інвалідів частково, не в повній мірі реалізуючи положення Конвенції ООН про права інвалідів, залишаючись пустими деклараціями, що не забезпечує соціальної інтеграції інвалідів. Це стосується таких аспектів, як інклюзивне навчання, яке не врегульоване належним чином базовим Законом України «Про освіту», зайнятість осіб з обмеженими можливостями.

Соціальне залучення інвалідів є складовою національної соціальної політики, а відтак її дослідження, нормативно-правове регулювання є необхідною передумовою соціального розвитку країни. Рівень останнього визначається якістю функціонування медичної, освітньої, трудової та соціальної інфраструктури. На сьогодні очевидним є той факт, що без зміни ставлення суспільства до людей з інвалідністю, реалізація прав інвалідів є проблематичною. Тільки у межах комплексної системи дій соціальної політики можливо підвищення рівня соціальної інтеграції інвалідів та формування правозахисної моделі «інвалідності».

Для удосконалення системи законодавчого забезпечення реалізації прав інвалідів у процесі розширення міждержавного співробітництва необхідним є, на наш погляд, прийняття та дотримання єдиної методології соціальної політики на всіх рівнях державного управління та визначення місця, сутності політики реалізації прав інвалідів в цій системі. Методологія формування системи реалізації прав інвалідів та

практичне вирішення цих проблем залежить від ефективного функціонування інституціонального середовища (див. рис. 1). Загострення конфлікту на Сході України, погіршення екологічного стану посилює дію чинників на збільшення масштабів інвалідності. Одночасний розвиток соціальної моделі та необхідність реалізації прав осіб з обмеженими можливостями відповідно до ратифікованої Конвенції ООН про права інвалідів потребують пошуку засобів їх соціальної інтеграції для подолання зневіреності та дезорієнтованості.

Еволюція концепції ставлення до людей з особливими потребами створює необхідність комплексного аналізу в межах окремої країни та подальшого удосконалення підходів оцінки контингенту людей з інвалідністю. З метою більш об'єктивного дослідження контингенту людей з інвалідністю виникає гостра потреба удосконалення форм державних статистичних спостережень і адміністративних даних щодо реалізації прав інвалідів. Необхідна гармонізація вітчизняного законодавства до міжнародних стандартів. Оцінювання інвалідності в Україні з позицій дотримання принципів Конвенції ООН про права інвалідів передбачає врахування положень Міжнародної класифікації функціонування, інвалідності та здоров'я (МКФ) (International Classification of Functioning, Disability and Health), що видана Всесвітньою організацією охорони здоров'я в 2001 р. МКФ ґрунтується на концепції двох основних моделей, які розглядають інвалідність як характерну рису людини, та соціальної, яка розглядає інвалідність як соціально створену проблему. З метою реалізації ст. 33 «Національне виконання та моніторинг» Конвенції слід, на наш погляд, проводити систематичний моніторинг соціальної інтеграції інвалідів для дослідження реалізації їх прав, що потребує обґрунтування системи соціальних індикаторів і стандартів за видами реабілітації інвалідів.

Підвищення ефективності інституціонального механізму реалізації прав інвалідів можливо шляхом врахування наступних принципів: дотримання девізу – «Дивись на мене як на рівного»; співставлення в міжнародному відношенні с МКФ; науковість (удосконалення інституціонального механізму на засадах розуміння соціальної та правозахисної моделей «інвалідності» та дослідження впливу чинників на процес інтеграції); цільова орієнтація (визначення суб'єктів, на яких буде покладено базову відповідальність у напрямі соціальної інтеграції); адекватність; адаптивність до дії чинників та потреб інвалідів; інтерактивність (забезпечення взаємодії узгодженості інтересів суб'єктів соціальних відносин у напрямі даного дослідження); дієвість та ефективність; об'єктивність; інформованість суспільства з метою розвитку морально-етичного ставлення до людей з особливими потребами.

Дослідження Конвенції ООН про права інвалідів, Плану дій ради Європи, міжнародного досвіду з питань реалізації прав інвалідів та вітчизняної нормативно-правової бази доводить необхідність удосконалення законодавчих документів та врегулювання таких аспектів, як:

- законодавчо закріпити права інвалідів без дискримінації, зазначивши в ст. 24 Конституції України в такій редакції: «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, інвалідності, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками», що відповідатиме ст. 5 Конвенції ООН про права інвалідів;
- законодавчо визначити технологію реабілітації інвалідів від медичної до освітньої та трудової з наданням необхідних соціальних послуг (досвід розвинених країн Європи, розвиток трудотерапії);
- посилити контроль щодо складання та виконання індивідуальних планів реабілітації інвалідів;
- далі адаптувати застосування міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності і здоров'я у напрямі деталізації рекомендацій за видами реабілітації;
- спростити процедуру оформлення документів щодо професійного навчання, працевлаштування у напрямі зменшення бюрократизації за допомогою створення єдиного інформаційного базису даних про інвалідів, співпраці соціальних партнерів у сфері реабілітації інвалідів;
- розвивати соціальну відповідальність бізнесу в системі соціального залучення інвалідів засобами пільгового оподаткування та штрафних санкцій;
- удосконалити механізм освітньої та трудової реабілітації інвалідів на основі формування класифікатору професій для осіб з обмеженими можливостями, формування інфраструктури, зручної для інвалідів, формування наукового, методичного, матеріально-технічного забезпечення реабілітації та реалізації прав інвалідів, підвищення кваліфікації фахівців у цій сфері;
- далі розвивати освітнє законодавство у напрямі розвитку інклюзивної освіти;
- формувати суспільну усвідомленість потреб інвалідів з соціальним їх залученням;
- розвивати міжнародне співробітництво щодо всіх видів реабілітації інвалідів;
- створити ефективну систему моніторингу та контролю реалізації прав інвалідів, ефективності соціальної політики у даному напрямі;
- залучати інвалідів до реалізації принципів Конвенції.

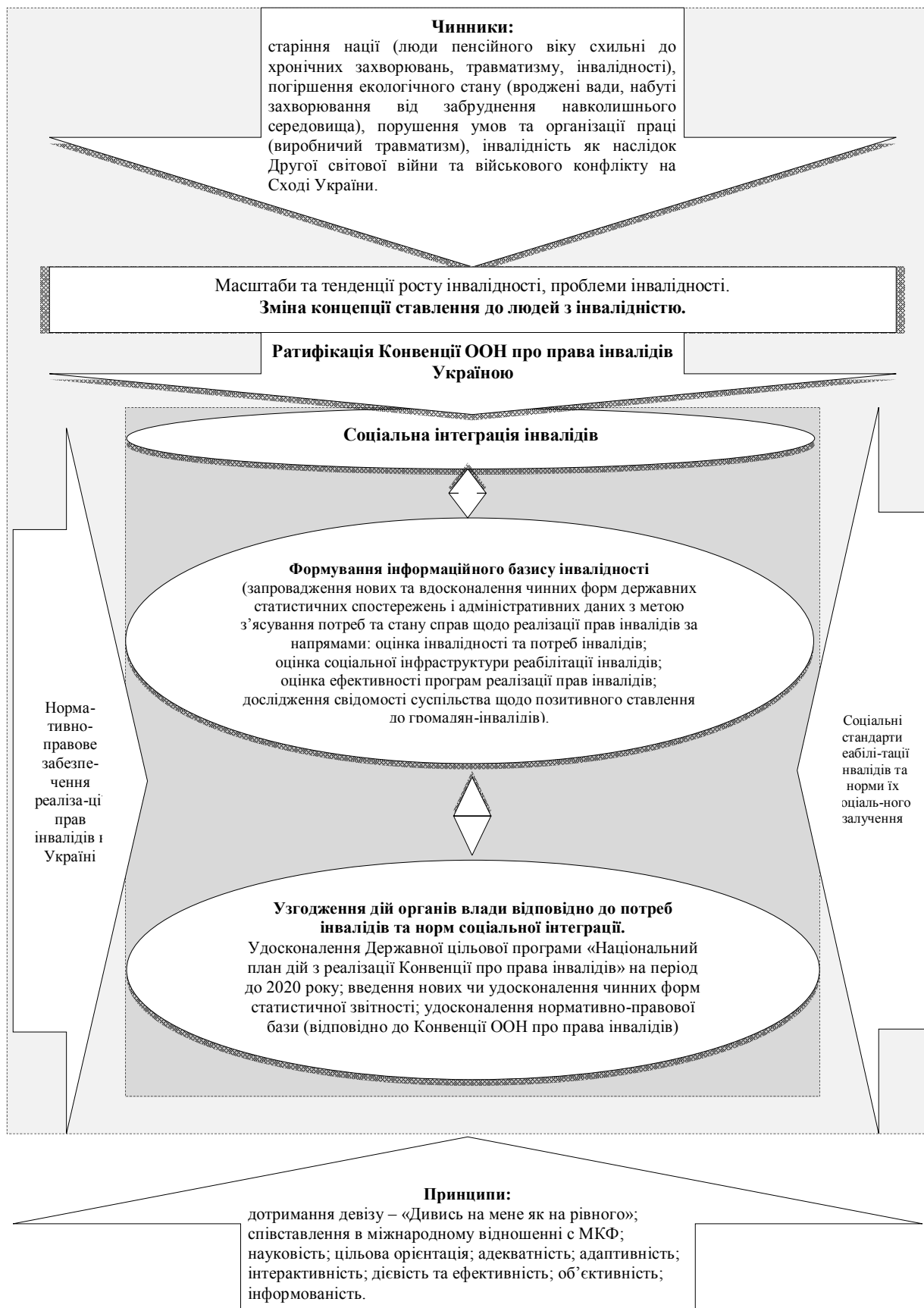

Рис. 1. Інституціональний механізм реалізації прав інвалідів в Україні

Недосконалість нормативно-правового регулювання щодо реалізації прав інвалідів ускладнює настання якісних змін у сфері їх соціальної

інтеграції. На основі реалізації науково обгрунтованої державної соціальної політики необхідне створення єдиної стратегії у сфері реалізації прав

інвалідів; розроблення організаційно-правових механізмів забезпечення виконання положень прийнятих законів; встановлення відповідальності суб'єктів в системі реалізації прав інвалідів з дотриманням законодавства в цій сфері; врахування соціальних стандартів, тобто нормативних значень за видами реабілітації, які відповідають європейським стандартам для комплексного дослідження інвалідності; дослідження потреб інвалідів, адаптованості соціальної інфраструктури, ефективності соціальної політики щодо дотримання прав інвалідів та ставлення суспільства до таких людей для подальшого формування позитивного ставлення.

Висновки

Дотримання Конвенції ООН про права інвалідів в Україні передбачає переосмислення основних напрямів соціальної політики, виходячи за межі обмеженої медичної допомоги, спираючись на стійку соціальну інтеграцію осіб з обмеженнями та їх гідне життя. Наведене, в першу чергу, має забезпечуватися за рахунок вдосконалення

нормативно-правового забезпеченням з урахуванням міжнародних документів, МКФ та покращення системи формування інформаційного базису шляхом запровадження нових та вдосконалення чинних форм державних статистичних спостережень і адміністративних даних у напрямі дослідження інвалідності та потреб інвалідів, соціальної інфраструктури щодо реабілітації інвалідів та універсальності дизайну, ефективності соціальної політики про права інвалідів та ставлення суспільства до таких людей. Запропоновані заходи мають привести до посилення взаємодії суб'єктів соціального залучення осіб з обмеженими можливостями. Подальша наукова реалізація даних положень має забезпечуватися шляхом встановлення соціальних індикаторів соціального залучення (реабілітація, освітня, трудова, культурна, спортивна реабілітація), інвалідів та обґрунтування нормативних значень за ними, чому будуть присвячені подальші публікації.

Список літератури:

1. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник. За заг. редакцією Байди Л.Ю., Красюкової – ЕННС О.В. / Кол. авторів: Байда Л.Ю., Красюкова – Еннс О.В., Буров С.Ю., Азін В.О., Грибальський Я.В., Найда Ю.М. – К., 2012. – 216 с. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://goippro.org.ua/upload/iblock/997/invalidnist%60-ta-suspil%60stvo.pdf>.
2. Вундерл А. Професійна реабілітація в Австрії // Матеріали міжнародного семінару «Організація професійної реабілітації та зайнятості інвалідів» // 26-27 травня 2008 р., м. Євпаторія, АР Крим, Київ «Соцінформ», 2008 р.
3. Занятость людей с ограниченными возможностями. Примеры и анализ опыта Европейских стран. Исследование в рамках компонента «Моделирование» проекта «Социальная интеграция инвалидов в Приволжском Федеральном округе». – Ноябрь. – 2006 г. – EuropeAid/119954/C/SV/RU. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://aupam.narod.ru/pages/trudoustroistvo/zanyatostj_lyudej_s_organichennihmi_vozmozhnostyami/o_glavlennie.html.
4. Богінська Ю.В. Законодавче забезпечення доступності вищої освіти в європейських державах для осіб з обмеженими можливостями. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. / Збірник наукових праць № 6 (8). – ВМУРЛ «Україна». – Київ. – 2009.
5. Международное законодательство и опыт реабилитации [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.google.com.ua/search?hl=ru&q=MejZAKON&bav=on.2,or.r_gs.r_pw.,cf.osb&biw=1440&bih=807&um=1&ie=UTF-8&tbn=isch&source=og&sa=N&tab=wi&ei=uQBiT-35FYb3sgbQ76n-BQ
6. Гонтмахер Е.Ш. Россия: на пути к равным возможностям / Е.Ш. Гонтмахер, А.В. Клепиков, О.В. Рысев, Е.Ю. Шаталова. – Москва. – 2009. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.ifar.ru/pr/2009/n090415a.pdf>.
7. Обзор: права инвалидов. А как за границей? [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://mioby.ru/novosti/obzor-prava-invalidov-a-kak-za-granicej/>.
8. Нормативно-правовая база работы с инвалидами / Социальная работа [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://soc-work.ru/article/506>.
9. Инвалиды в Китае [Електронний ресурс] Режим доступу: http://russian.china.org.cn/special/txt/2008-08/27/content_16342519.htm.
10. Закону «Про реабілітацію інвалідів в Україні» [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2961-15/page2>.
11. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/875-12>.
12. Закон України «Про психіатричну допомогу» [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>.

13. Закон України «Про державну соціальну допомогу інвалідам дитинства та дітям-інвалідам» [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>.
14. Постановою Кабінету Міністрів України від 8 грудня 2006 р. № 1686 «Про затвердження Державної типової програми реабілітації інвалідів» [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1686-2006-%D0%BF>.
15. Постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 р. N 70 «Про реалізацію статей 19 і 20 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» [Електронний ресурс] Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP070070.html.
16. Постанова Кабінету Міністрів України від 3.12.2009 р. № 1317 «Питання медико-соціальної експертизи» [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1317-2009-%D0%BF>.
17. Постанова Кабінету Міністрів України від 16.02.2011 р. № 121 «Про затвердження Положення про централізований банк даних з проблем інвалідності» [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/121-2011-%D0%BF>.
18. Наказ Міністерства соціальної політики України від 14.04.2011 № 129 «Про затвердження Положення про Фонд соціального захисту інвалідів» [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0528-11>.
19. Постанова КМУ № 554-2012-п від 20.06.2012 «Про проведення моніторингу та оцінювання ефективності програм соціальної підтримки населення» [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/554-2012-%D0%BF>.
20. Постанова Кабінету міністрів України від 1.08.2012 р. «Про затвердження Державної цільової програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів» на період до 2020 року» [Електронний ресурс] Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP120706.html.
21. Наказ від 12.03.2013 № 114/242/392/85/85 «Про затвердження Методики проведення моніторингу та оцінювання ефективності програм соціальної підтримки населення» [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0508-13>.
22. Постанова від 20 червня 2012 р. № 554 «Про проведення моніторингу та оцінювання ефективності програм соціальної підтримки населення» [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/554-2012-%D0%BF>.
23. Закон України «Про загальну середню освіту» [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/651-14>.
24. Наказ Міністерства освіти і науки України № 912 від 01 жовтня 2010 року Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання [Електронний ресурс] Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189/.
25. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872 затверджено «Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF>.
26. Закон України «Про професійно-технічну освіту» [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80>.
27. Всеукраїнське громадське соціально-політичне об'єднання «Національна Асамблея інвалідів України» (НАІУ) [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.mlsp.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=80123&cat_id=41899.

Надано до редакції 22.03.2015

Перегудова Тетяна В'ячеславівна / Tatyana V. Peregudova
ptv_tat@ukr.net

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Інституціональне забезпечення реалізації прав інвалідів: досвід розвинених країн та стан в Україні [Електронний ресурс] / Т. В. Перегудова. // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2015. – № 4 (20). – С. 41-51. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n4.html>